

לכבוד משפחת בעלז

מתן על הפרק

התכנית השש-שנתית המקוונת
ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

ספר נחום פותח במילים 'משא נינוה', ואכן, גורלה של נינוה, בירת האימפריה האשורית, הוא הנושא המרכזי של הספר. זמנו של נחום לא נזכר בפירוש, אולם מן הנבואות עולה הרקע ההיסטורי שלהן. הנביא חוזה את שקיעת האימפריה האשורית האדירה וחורבן בירתה נינוה (612), ומשווה אותה לנפילתה של נוא אמון, בירת מצרים (663 לפנה"ס). נפילתה של אשור נכרכת בנבואות נחום בישועתה של יהודה, אולם בשונה מנביאים אחרים אין בה תוכחה לעם. בסגנונו של הספר בולטים תיאורי קרבות מרהיבים, ושימוש בדימויים רבים ומגוונים.

פרק א

ספר נחום פותח במזמור תהילה שעיקרו גבורת ה' הנוקם באויביו. המזמור פותח בתיאורי מידת הדין והפורענות [ב-ג]. ובהמשכו [ד-יז] מפורטת מפלת אשור, במהלך התיאור משולבים שלושה פסוקים [ז, יב-יג] המתארים את גאולת ישראל.

1.

בפסקה הפותחת את הפרק [ב-ג] חוזר שם ה' חמש פעמים, ומפורטות בו מידותיו בלשון דומה לזו שבהתגלות ה' למשה בחורב [שמות ל"ד-ז] - השוו בין שתי הרשימות ובדקו אילו מידות מתוך הרשימה בשמות נזכרות כאן. מהי המידה שאיננה משתלבת במגמה הכללית של שאר המידות וכיצד ניתן להסביר זאת? היעזרו בדברי רש"י: 'ה' אך אפים וגדל כח - גדל כח הוא והיכולת בידו להנקם ואשר לא מיהר נקמתו לפי שארך אפים הוא ומכל מקום נקה לא ינקה'.

2.

עמדו על הדמיון המילולי והניגוד התוכני בין פסוק ו לפסוק ז [עמו - למעוז], ובין פסוק יב לפסוק יד, וחשבו כיצד תורם העיצוב הלשוני לבירור משמעות הנבואה. מהו שורש חורבנה של נינוה העולה משני חלקי הפרק.

פרק ב

לאחר התיאור הכללי בפרק א', מוקדש פרק ב' לתיאור מפורט של מפלת אשור. הפרק פותח בבשורת הניצחון והישועה ליהודה [א-ג], ועיקרו תיאור מפורט של המראות והקולות מכיבוש נינוה [ד-יא]. חלקו האחרון מתאר את נפילת אשור באמצעות דימויה לאריה מלך החיות שהורד מגדולתו [יב-יד].

3.

בפרק משורטטות שתי תמונות הפוכות הלקוחות מעולם המלחמה.

א | הַיָּה עַל הַהָרִים רָגְלֵי מְבַשֵּׁר מְשָׁמִיעַ שְׁלוֹם [א] להבנת תמונת המבשר ומשמעותה ראו שמ"ב י"ה יט, כח.
ב | עקבו אחר שלבי המלחמה וכיבוש נינוה - ובחנו את הניגוד בין התמונות והקולות בחלק השני [ד-יא], לבין התמונות והקולות בחלק הראשון [א-ג] שימו לב בייחוד לאזכור הרגליים והמותניים בפסוקים א-ג, יא.

4.

'אַיִה מְעוֹן אַרְיוֹת וּמְרַעָה הוּא לְכַפְרִים' [יב]

הפרק חותם במטאפורה המדמה את אשור לאריה. האריה שימש סמל לאשור ומלכיה, ולכן בחר בהם הנביא.

א | הפסקה פותחת בשאלה רטורית שכוונתה אירונית. כיצד תורמת המטאפורה להבנת גורלה של אשור? מהם מאפייניה של נינוה - 'מעון אריות', בעת גדולתה [יב-יג], ומהי אחריתה [יד]?

ב | הלשון 'ואין מחריד' מופיעה בדרך כלל בהקשר של הגנה מחיות רעות, ראו למשל ויקרא כ"ו. כיצד מתפרש הביטוי בפרקנו [יב]? עמדו על סיבת חורבנה של נינוה לפי הנבואה הזו.

פרק ג

בפרק נזכרים חטאי נינוה שבשלהם תבוא עליה הפורענות. בתחילה, נחום מעביר לפנינו במהירות תמונות וקולות של כיבוש נינוה [ב-ג]. בפס' ד-ז מובא דימוי חדש של נינוה כזונה ובהמשך [ח-י] הנביא משווה את גורל נינוה לגורלה של נוא אמון שחרבה זה מכבר. הוא ממשיך בדברי לעג לנינוה ומדמה את אשור ללהקות הארבה [יא-יז]. הפרק חותם בשמחה לאיד של העולם בתגובה למלך אשור שהובס [יח-יט].

5.

'הוֹי עִיר דְּמִים כְּלָה פְּחֵשׁ פֶּרֶק מְלָאָה לֹא יִמֵּשׁ טָרְף' [א].

עמדו על הקשר הניגודי בין תיאורה של נינוה בפסוק א לבין עונשה בפסוקים ב-ג: במה היא מלאה בכל מקום, כיצד בא עונשה?

6.

דימוי אחר עולה בפסוקים ד-ז: מהו חטאה של נינוה לפי פסוקים אלה, וכיצד הוא משפיע על עונשה?

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

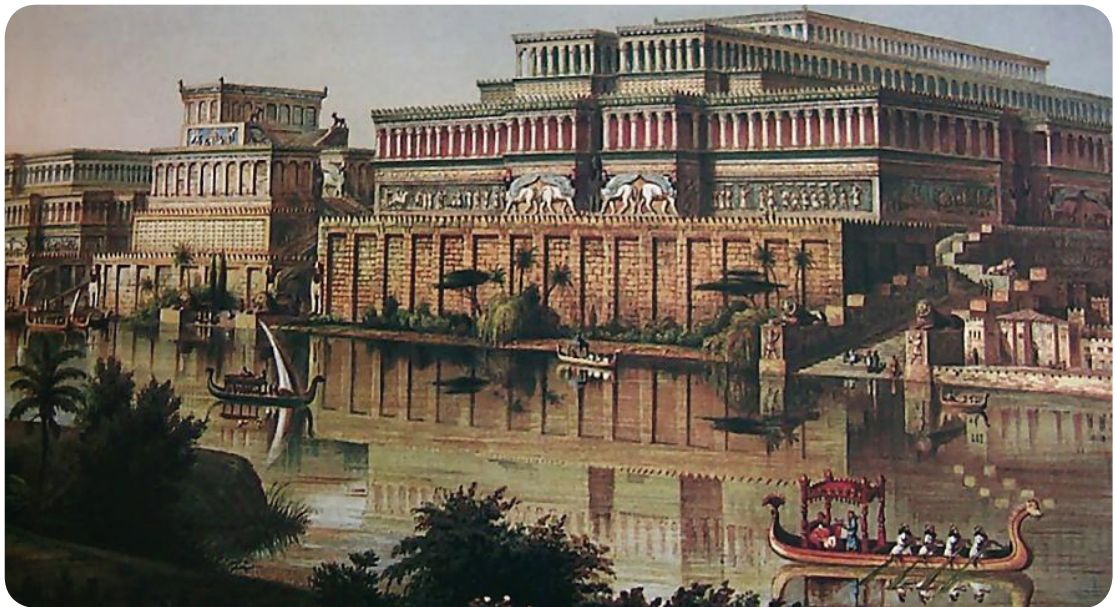
הרחבה - העיר נינוה, ומוטיב האריה בתרבות האשורית

נינוה העיר הגדולה, שהייתה בירת ממלכת אשור, ישבה על תל גדול במרחק קילומטר וחצי ממזרח לנהר החידקל. הנהר הפריד בינה לבין העיר הגדולה, הידועה היום בשם מוצול היושבת במערבו של הנהר. אשור בנה אותה (בראשית י, יא) בימיו של נמרוד וברבות הימים היתה לעיר גדולה מאוד:

"אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו" (יונה ד, יא)

מלכי אשור בנו בנינוה ארמונות פאר לרוב ובתי פולחן למכביה. בייחוד הגדיל לעשות סנחריב, שבנה את העיר מחדש, חפר תעלות, סלל רחובות, נטע שדרות עצים והכניס לתוכה מים באמות-מים. בנה לה חומה אדירה, שהיקפה הגיע לשה עשר קילומטרים. באחת החפירות הארכיאולוגיות, שנערכה בחורבות אחד מארמונות המלכים, נתגלתה הספרייה המלכותית שאשור בנפל יסד שם, ואסף בבית גנזיה מספר עצום של לוחות-חומר כתובים בכתב היתדות, הוא הכתב שהיה נהוג ברחבי הממלכה האשורית בימים ההם. אוסף זה הועבר לאנגליה, אל המוזיאון הבריטי בלונדון. ומשמש מקור עיקרי לחקר הספרות והמדע של ממלכות אשור ובבל. נינוה חרבה כעשרים ושש שנים לפני חורבן בית ראשון, כנבואת נחום האלקושי. העיר לא נבנתה מחדש, ורק בתקופה הרומית הוקם על תלה ישוב קטן, שנתקיים כאלף שנה.

[מתוך אתר דעת]



◀ ציור המשער כיצד העיר ניראה בתפארתה

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555



◀ תצלום של חומות העיר נינוה כיום

האריה בתרבות האשורית

כאשר נחשפו ארמונות מלכי אשור בנינוה באמצע המאה ה-19, נתגלתה דמותו של המלך האשורי כשהוא נלחם באריות. בנוסף נמצאו כתובות בהן מכריזים על עצמם מלכי אשור שהם אריות: "אני אריה ואני גיבור" (אשורנצפל השני)



◀ טביעת חותם מלכותי: מלך אשור לוחם באריה

ביאורי מילים

פרק א'

- (ח) **וּבִשְׁטָף עִבְרַ כְּלָה יַעֲשֶׂה מְקוֹמָה:** ה' יכלה את מקומה של הארץ ההיא כזרם מים אדיר ההורס כל מה שבדרכו.
(ט) **מֵה תַחֲשָׁבוּן אֶל ה' כְּלָה הוּא עֲשֶׂה לֹא תִקּוּם פְּעֻמִּים צָרָה:** הנביא פונה אל אנשי נינוה המתכננים תכניות, ואינם יודעים שתכף יכלו בבת אחת.
(י) **כִּי עַד סִרִּים סְבָכִים וּכְסָבָאָם סְבוּאִים אֶפְלוּ כְּקֶשׁ יִבֶּשׁ מַלְא:** לוחמי צבא אשור יכלו במהירות כקוצים יבשים, וכשיכורים הנופלים לארץ.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555

- (יא) **מִמֶּנּוּ יֵצֵא חֵשֶׁב עַל ה' רָעָה יַעֲץ בְּלִיעֵל:** עונשה של נינוה יהיה על כך שחשבה לפגוע בעם ה' ולכבוש את ירושלים.
- (יב) **אִם שְׁלָמִים וְכֵן רַבִּים וְכֵן נִגְזָו וְעָבְרוּ:** כאן פונה הנביא לירושלים ואומר לה שאף אם יעלו עליה צבאות רבים ושלמים - הם יחלפו ויעברו.

פרק ב'

- (ב) **עָלָה מִפִּיךָ עַל פְּנִיךָ נִצּוֹר מִצָּרָה צַפֵּה דָרוֹךְ חֲזַק מִתְּנִים אֲמַץ כַּח מֵאֵד:** סנחריב שביקש להפיץ - נכרת, ועתה עליך להתחזק ולא לפחד.
- (ד) **מִגֵּן גְּבֻרָתוֹ מֵאֲדָם אֲנָשִׁי חֵיל מִתְּלָעִים:** גיבורי צבא אשור אווזים מגינים אדומים מדם.
- (ו) **בְּאֵשׁ פְּלֻדוֹת הָרֶכֶב בְּיוֹם הַכִּינוֹ וְהַבְּרָשִׁים הָרַעְלוּ:** רכבי המלחמה מבריקים כלפידי אש, וחניתות הגיבורים משוחות ברעל. **יִזְכֹּר אֲדִירָיו יִכְשְׁלוּ בַהֲלָכוֹתָם בְּהִלְיָכְתָם יִמְהָרוּ חוֹמֹתָהּ וְהָכֵן הַסֵּכֶן:** מכאן ואילך מתוארת נפילתם של הגיבורים, הנכשלים בקרב ובורחים אל חומת העיר, אך האויב כבר הכין את כלי המשחית.
- (ז) **שַׁעֲרֵי הַנְּהָרוֹת נִפְתְּחוּ וְהַיְכָל נִמוּג:** שערי הנהרות שהגנו על נינוה נפתחו, והאויב הגיע עד להיכל המלך.
- (ח) **וְהֵצַב גְּלֻתָהּ הָעֵלְתָהּ וְאִמְהָתֶיהָ מִנְהַגוֹת פְּקוּל יוֹנִים מִתְּפַפֵּת עַל לִבְבָהּ:** המלכה הועלתה על מרכבה והוגלתה, ושפחותיה החלו מקוננות.
- (יג) **אֲרִיָּה טָרַף בְּדֵי גִרוֹתָיו וּמְחַנֵּק לְלִבְאֵתָיו:** אשור משול לאריה הטורף וחונק את טרפו ומביאו לנשיו ולגוריו.

פרק ג'

- (א) **הוּי עִיר דָּמִים כָּלָה כַּחֵשׁ פֶּרֶק מְלָאָה לֹא יִמִּישׁ טָרְף:** הנביא מוכיח את אשור, המכונה עיר הדמים על כך שטרפה ושפכה את דמי העמים שסביבה, והתמלאה בגזל שלקחה מהם.
- (ד) **יִרְבֵּי זְנוּנֵי זֹנָה טוֹבֵת חֵן בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הַמְכַרֵת גוֹיִם בְּזִנוּנֶיהָ וּמִשְׁפָּחוֹת בְּכִשְׁפֶיהָ:** כאן מדומה אשור לזונה המפתה את הגוים שסביבה ומערימה עליהם, ולבסוף מוכרת אותם.
- (ח) **הַתִּיטְבִי מִנָּא אָמוֹן הַיִּשְׁכְּבָה בְּיָאָרִים מִיָּם סָבִיב לָהּ אֲשֶׁר חֵיל יָם מִיָּם חוֹמֹתָהּ:** את נינוה, אינך טובה יותר מנוא אמון, בירת מצרים העליונה, אותה כבשת והגלית, שאף היא היתה מוקפת בנהרות ובטחה בבריתות עם העמים.
- (טז) **הַרְבִּית רִכְלִיךָ מִכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם יֶלֶק פֶּשֶׁט וַיַּעַף, מִנְזָרֶיךָ כְּאֲרָבָה וְטַפְסָרֶיךָ כְּגוֹב גְּבֵי הַחוֹנִים בְּגִדְרוֹת בְּיוֹם קָרָה:** סוחריה ופקידיה של האימפריה האשורית היו רבים ככוכבים וכארבה.
- (יט) **שָׁמֶשׁ זָרְחָה וְנוֹדָד וְלֹא נוֹדַע מִקוֹמוֹ אֵינִים:** כשם שלהקות הארבה פורחות בזריחת השמש, כך הם יעלמו במהירות. **אֵין כְּהָה לְשִׁבְרֶךָ נִחְלָה מִכְתָּךְ:** שברו ומכתו של מלך אשור לא יוכלו להרפא.
- כל שְׁמֵעֵי שְׁמַעְךָ תִּקְעוּ כִּי עָלֶיךָ כִּי עַל מִי לֹא עָבְרָה רַעְתָּךְ תָּמִיד: כל השומע על מפלתו שמח לאידו ומוחא כפיו בשמחה, כיוון שמעשי העוול שלו פגעו בכולם.

הרחבות ומענה לשאלות "מתן על הפרק"  perek.matan@gmail.com

התכנית השש-שנתית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים
© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים | טל': 02-5944555